Svenska kyrkan

Föredrag på Kyrkofullmäktiges sammanträde 2026 11 05 om NT2026.

Kristian Lillö, kyrkoherde

Inledning

Med inspiration från ett möte här i Helsingborg på Kick offen för personalen i augusti 2026 med tillträdande generalsekreteraren för Svenska Bibelsällskapet, närläsning och direktcitering av Svenska Bibelsällskapets publicerade texter om översättningsarbetet och några podd-intervjuer med företrädare för Svenska Bibelsällskapet och Bibelfonden, redovisas härmed uppdraget från ordföranden att för Kyrkofullmäktige ge litet inblickar i årets största händelse: Nyöversättningen av Nya testamentet.

Vad är Nya testamentet?

Nya testamentet är den avslutande delen av Bibeln, och innehåller 27 böcker som skrevs mellan år 50 och år 120. Testamente betyder förbund, och denna boksamling har alltså fått sitt namn av att den handlar om förbundet mellan Gud och människa instiftat genom Jesu liv och död, och tydliggjort i det nya förbundet, nattvarden, mässan. Eller som vi kommer att säga om några år ”Jesus liv och död”.

Vem skrev Nya testamentet på grekiska?

Det där är en så kallad kuggfråga, och det är väl därför så många helt enkelt svarar Gud – och genom det har olika former av verbalinspirationsläror uppkommit. Men om vi ska svara vetenskapligt så är svaret ungefär 10, och till dessa 10 kommer alla de redigerare som i välmening har justerat och kompletterat, och tagit bort och skrivit av fel ibland, alltså sammanlagt kanske 25 författare, då i vid bemärkelse. I Nya testamentets brev kallar sig några av dessa för sekreterare, andra lånar faktiskt någon kändis namn för att ge legitimitet åt sin text, eller sitt inflikade textavsnitt i en redan skriven text.

NT2026 och NT 26 – vad är det för skillnad?

I höstas lanserades den, vår nya översättning av Nya testamentet. Den som kallas NT2026, inte bara NT 26, för då kan det bli en sammanblandning med Luthers epokgörande översättning från 1526, då han väldigt fort översatte från originalspråkets grekiska till tyska. Detta är den översättning som har påverkat det tyska språket, och folkspråken och därmed vardagsspråken i Europa. Och för att uttrycka det litet roligt: Genom boktryckarkonsten trycktes sedan reformationen ut.

Varför lägger man pengar på att översätta gamla böcker?

På frågan om varför Nya testamentet översätts berättar Svenska Bibelsällskapet som står bakom översättningen, som är den första icke statliga på väldigt länge i Sverige, att skälen är att språket förändras och forskningen om de grekiska texterna utvecklas kontinuerligt. En ny översättning förenar aktuell textforskning med ett nutida, begripligt språk så att texterna blir tillgängliga och meningsfulla för dagens läsare.

Hur har översättningsprocessen sett ut?

På frågan hur översättningsprocessen har sett ut är svaret att arbetet har skett i flera steg: Primäröversättning som görs av den enskilda forskaren på kammaren, redaktionskommitténs bearbetning som görs i grupp tillsammans när forskarna tittar på varandras förslag, extern granskning av stilister, språkforskare, författare, respons från referensgrupper bestående av såväl andra ekumeniska samfund som företrädare för andra religioner, samt människor i olika åldrar, och slutligen styrelsens godkännande.

Alltså en flerstegsprocess som kombinerar specialistgranskning med bred kvalitetskontroll och att såväl referensgrupper som allmänheten har kunnat lämna in synpunkter på delmaterial som har publicerats efterhand sedan ungefär 10 år.

Hårdfakta:

I det följande en kort inledning, inte till Nya testamentet utan till översättningsarbetet som mynnade ut i att NT2026 nu finns i bokhandeln via 9 svenska bokförlag, samt på nätet. Boken som delas ut, en per hushåll, så långt det räcker i gudstjänster i hela Svenska kyrkan, första söndagen i Advent, 2026.

Svenska kyrkan

Startskottet och Övergripande översättningsideal

Den 3 maj 2021 antog Svenska Bibelsällskapets styrelse de direktiv som skulle styra översättningsarbetet. Dessa är väldigt tekniska till sin karaktär – och jag ska försöka förklara dem. Det är två direktiv, och de brukar benämnas som huvudkomponenter i en så kallad Centrumöversättning, och när jag nu kort sammanfattar dem, så är det viktiga inte att komma ihåg de olika direktivens namn, eller vad som inbegrips i respektive direktiv, utan att ni ska få en helhetsbild, en känsla för vad det handlar om när bibeltexter som nästan är 2 000 år gamla centrum-översätts.

Formell ekvivalens

Det betyder att översättningen ska följa originalspråkets ordval och meningsbyggnad så nära som möjligt för att bevara den grekiska textens form och exakta ord.

Detta är ett tufft första direktiv, och innebär att texten kan bli tung och kännas uppstyltad, särskilt som varje språk ju har sin egen meningsbyggnad. T ex tyskan *i slutet verbet sätter*, för att exemplifiera det krasst.

Effekten av detta direktiv märker vi inte så mycket av menar jag, av skäl som jag kommer till om en stund.

Funktionell ekvivalens

Detta betyder att översättningen eftersträvar att återge centrala begrepp och termer så konsekvent som möjligt samtidigt som den språkliga strukturen (syntaxen) och bildspråket anpassas eller med ett tekniskt ord modereras, till det svenska språket. Detta för att skapa en lättflytande och förståelig svenska, så att säga inom ramen för det som ryms i den grekiska texten. Dessutom ska översättningen ta hänsyn till grundtextens form, forskningsresultat och ha en hög litterär kvalitet. Denna så kallade funktionella ekvivalens har därmed skjutit den så kallade dynamiska ekvivalensen åt sidan, den som snarare sökte efter att variera översättningen av ett givet, viktigt på grekiska formulerat begrepp.

Ja, ni hör själva, att det här med funktionell ekvivalens är svårt – vara trogen grekiska begrepp och med ett bildspråk som är anpassat, modererat till det svenska språket. Med forskningsresultat avses forskning om den grekiska texten, dess omvärld och kultur när den skrevs.

Vad innebär då dessa två direktiv för förhållandet mellan NT 81 som vi är förtrogna med sedan 1981 och sedan 1986 i gudstjänstlivet? Jo, översättningsidealet som präglar direktiven innebär att NT 2026 är något närmare den grekiska källtexten än de nytestamentliga texter vi har mött i vår livstid. Därför kallas det för en centrum-översättning.

Men det räcker inte med direktiv – det behövs något mer!

Helt korrekt, det räcker inte med en startpunkt och ett översättningsideal som konkretiseras genom de två direktiven formell ekvivalens och funktionell ekvivalens. Det behövs också principer, och inte bara en eller två utan faktiskt sammanlagt 9. Och som jag antydde nyss så har översättningsarbetet präglats av att direktiven har kommit i närkamp med vissa av principerna, och dessutom spretar principerna ibland i litet olika riktning. Och allt det här gör att det måste ha varit väldigt stimulerande och svårt att diskutera översättningsförslag. Dels skulle de olika bibelböckerna som forskarna jobbat med hemma på sin kammare ju relateras till hur viktiga ord som också återkommer på andra ställen i Nya testamentet kan översättas, dels relateras till hur orden fungerade på den tiden, i den kulturen, och i brytningen mellan romerskt och judiskt språkbruk, och ovanpå allt det, relateras till hur vi nu i Sverige uppfattar dessa ord, vad vi menar med de ord vi använder, och vad som känns naturligt, och passande för att stå i Bibeln och vara litterärt.

De 9 principerna

Här nu de 9 översättningsprinciper som Svenska Bibelsällskapet bestämde och som har präglat den översättning som nu är vår och som Svenska kyrkan säkert alltmer kommer att börja använda, om än översättningen på något ställe är litet mager. Principerna är fördjupningar av direktiven – och ni kommer att känna igen huvudtankegångarna. Några av principerna kommenterar jag – andra bara återger jag.

Personligen tycker jag att alla 9 principerna är självklara – men det är ju ofta principer innan de ska tillämpas, eller hur? Och precis som jag kan säkert också ni förstå att vissa går i clinch med varandra. Vad tycker du? Är det någon av följande principer som du inte anser är passande för en bibeltext? Och blir det inte litet luddigt och svårhanterligt med en blandning av orden *bör*, *kan* och *måste* i ett schema över principer? Eller är det bara jag som är fyrkantig?

Princip 1:

Svenskan ska vara av god kvalitet och ha en idiomatisk, begriplig, naturlig och nutida språkdräkt.

Det mest framträdande exemplet på att denna princip har slagit genom är ju genitiv av Jesus Kristus. Förr hette det Jesu Kristi död och uppståndelse. Nu heter det Jesus Kristus död och uppståndelse.

Princip 2:

När ett grekiskt ord kan återges med samma svenska ord på olika ställen utan att svenskan blir onaturlig eller saken obegriplig, bör konkordansprincipen gälla, alltså konsekvens och samstämmighet. Den här strävan efter samstämmighet gäller framför allt centrala teologiska begrepp och nyckelord i Nya testamentet.

Princip 3:

Trohet mot främmande kultur är angelägen. Både dåtida föreställningar och seder bör komma till uttryck i översättningen utan att nutidsanpassas. Vissa invanda översättningar och tolkningar behöver dessutom ge plats för historiskt rimligare sådana.

Princip 4:

Inkluderande språk bör eftersträvas i de fall det inte på ett avgörande sätt osynliggör kulturella skillnader mellan biblisk tid och nutida Sverige.

Här kan man tänka sig minst följande två typer.

> Typ 1: Om Jesus säger ”Hej bröder”, till sin tolv lärjungar, så är det fel att översätta det till ”Hej bröder och systrar” – eftersom begreppet bröder kan betyda manliga vänner. Och eftersom de tolv lärjungarna var män, så hade det varit fel att lägga till ordet *systrar* i det sammanhanget. Även om en sådan utbyggnad för både män och kvinnor i vår tid kanske hade känts mer som ett varmt inbjudande tilltal, riktat till oss, som ju bibelläsning syftar till att vara.
>
> Typ 2: I Filipperbrevet 3:1 så skriver Paulus på grekiska så här: ”Alltså, mina bröder, gläd er i Herren.” Och i NT2026 översätts det med ”Alltså, mina bröder och systrar, gläd er i Herren.” Varför? Jo, för att begreppet

bröder kan användas för bröder och systrar om det är minst en man i ett sällskap som annars består av kvinnor. Att tänka så beror alltså på att grekiskan då återspeglade den rådande patriarkala kulturen, i vilken *en* man räckte för att avgöra hur tilltalet till den gruppen skulle utformas.

Att man väljer det inkluderande *bröder och systrar* i Filipperbrevet 3:1 innebär alltså att Svenska Bibelsällskapet inte anser att man därmed på ett *avgörande sätt osynliggör en kulturell skillnad*.

Princip 5:

Det bibliska bildspråket bör bevaras där det är möjligt. Hänsyn kan tas till etablerat bibliskt bildspråk i svensk översättningstradition. Principen om begriplighet måste dock vara överordnad.

Princip 6:

Rytm och olika retoriska drag i en text har viktiga kommunikativa funktioner. Därför kan textens form ibland vara angelägnare att efterlikna än den grammatiska strukturen.

Princip 7:

Ålderdomliga ord och uttryck som inte kommunicerar meningen nära och direkt bör undvikas.

Här är typexemplet ordet *frälsa* som nu är utbytt till ordet *rädda* i Matteus 1:21, ”för han (min anm. = Jesus) ska rädda sitt folk från deras synder”. (Frälsa är inte utbytt till *befria*, vilket jag hade tyckt vore mer adekvat eftersom befrielseteologin är en stor och välkänd teologisk rörelse i hela världen och ordmässigt eftersom *rädda* kan ge vibrationer av rädsla, och att vara rädd).

Frälsa stod det i Kyrkobibeln från 1917 som många av oss är uppvuxna med och som var den Bibel som användes i 1942 års Kyrkohandbok för gudstjänsterna i Svenska kyrkan fram till 1986 då vi fick den nya Kyrkohandboken, som liksom NT 81 också, konstigt nog tycker jag, hade ordet *frälsa*.

Som ni märker kan den här principen om att *ålderdomliga ord ska bytas ut* alltså komma i clinch med princip 5 om *hänsyn till etablerat bibliskt bildspråk i svensk översättningstradition*. För visst är ordet frälst och frälsning etablerat!

Princip 8:

Stilistiska skillnader i grekiskan mellan olika skrifter eller delar av skrifter bör återspeglas i den svenska översättningen i den omfattning det är möjligt.

Detta gäller till exempel vilket tempus verb sätts i när det är berättande text med inkommande händelser, som behöver fokus. Det är det som kallas historisk presens.

Princip 9:

När grekiskan är mångtydig och öppen för mer än en rimlig tolkning, bör den öppenheten om möjligt bevaras i översättningen under förutsättning att texten inte blir onaturlig och alltför dunkel.

Just detta med att bevara mångtydigheten menar jag är mycket intressant, ett exempel är från Johannes 12:35 där det nu i NT2026 står: ”vandra medan ni har ljuset, så att mörkret inte får grepp om er.” Tidigare stod det ”övervinner er”. Men med orden ”inte får grepp om”, bevaras mångtydigheten i de grekiska orden att mörkret både kan få grepp om vår begriplighet och rent fysiskt. Ordet ”övervinner” från NT 81 däremot relaterar nog endast till det konkreta och kan därför inte ge samma tröst när existentiell ohälsa drabbar en människas möjlighet att *få grepp om* verkligheten.

Kristian Lillö